ความขัดแย้งและสับสน ในสถาปัตยกรรมมีอยู่หรือ ?

ศาสตราจารย์ เรืองศักดิ์ กันตะบุตร

มนุษย์มีความรู้สึกร่วมกันขั้นพื้นฐานในทุกยุคทุกสมัยทุกสกุลช่างดังต่อไปนี้

1. ความรู้สึกในการต่อสู้ดิ้นรนต่อการดำรงอยู่เพื่อการสืบต่อ

2. ความรู้สึกในรูปร่างที่มีการทรงตัวอยู่ได้

3. ความรู้สึกในความงาม

4. ความรู้สึกในสัดส่วน

5. ความรู้สึกในมาตราส่วน การเทียบเคียงขนาดและส่วนสัด

6. ความรู้สึกในระบบ

ความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความรู้สึกร่วมกันได้ เนื่องจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อิทธิพลของแรงดึงดูดของโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่อันเป็นต้นกำเนิดของแหล่งมูลเหตุทั้งหลายในโลกทางวัตถุ

สถาปัตยกรรมและวิศวกรรมโครงสร้างเป็นศาสตร์ทางอาคารที่มนุษย์ได้พัฒนา ความรู้ความสามารถตลอดเวลาตามยุคตามสมัยที่ผ่านไป

แต่ละยุคแต่ละสมัย ศาสตร์ทางอาคารได้ก่อให้เกิดผลงานในรูปลักษณะต่าง ๆ แสดงออกในคุณค่าของศิลปะและความรู้ความสามารถในด้านเทคนิควิทยาการ ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากปัญหา ความคิดและอัจฉริยะของผู้สร้างสรรค์

ผลงานแต่ละยุคแต่ละสมัยในยุคประวัติศาสตร์ได้มีการปฏิบัติมีการทดลอง มุ่งไปสู่ภาวะสมบูรณ์แบบ มุ่งไปสู่ภาวะลักษณะที่ได้รับการยอมรับในวงการของศาสตร์ ทางอาคารจนปรากฏเป็นแบบฉบับ หรือสกุลช่างแต่ละยุคสมัย

แบบฉบับ หรือสกุลช่างแต่ละสกุลช่างมีการสืบต่อกันในกระแสความคิด ปัญญาและประสบการณ์ มีความสืบต่อเนื่องกันในศาสตร์ของการก่อสร้างและระบบโครงสร้าง อันกล่าวได้ว่าเป็น "สภาวะร่วมที่ปราศจากการขัดแย้งต่อกัน"

ความแตกต่างกันจะมีอยู่ก็คือ คุณค่า ซึ่งเป็นผลแตกต่างของความปราณีตของจิต และอัจฉริยภาพทางปัญญาของแต่ละบุคคลประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือความแตกต่างกันในรูปลักษณะสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบศิลปะที่มาจากแหล่งมูลเหตุทางสังคมมนุษย์

และทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราไม่ถือว่าเป็นข้อขัดแย้งต่อกัน

ทุกยุคทุกสมัยทุกสกุลช่างในอดีต รูปลักษณะสถาปัตยกรรม เป็นผลที่ได้รับจาก วัสดุ วิธีการก่อสร้างและระบบโครงสร้างโดยตรงและชัดแจ้ง ไม่ปลอมแปลง มีความบริสุทธิ์ในการแสดงออกทางสถาปัตยกรรม และวิศวกรรมร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้งระหว่างกัน สมควรได้รับการยกย่อง และถือเป็นตัวอย่างในวงการศึกษาและการปฏิบัติ

ในปัจจุบันนับตั้งแต่ยุคอุตสาหกรรม วัสดุผลิตทางอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมายอันเป็นมูลเหตุ และปัจจัยให้เกิดรูปแบบฉบับทางสถาปัตยกรรมใหม่ที่เราเรียกกันว่า สถาปัตยกรรมสมัยใหม่

การปฏิวัติทางอุตสาหกรรม การปฏิวัติทางสังคมและการเมืองของมนุษยชาติ มีความสัมพันธ์กันในความคิด และเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติ

ระบบ ระเบียบ แบบแผนของสังคม ของประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนมีแนวโน้มไปทางพฤติกรรมทางเสรีลักษณะเพิ่มขึ้นในทุกรูปแบบในสังคมที่เรียกว่า เสรีประชาธิปไตย จนในบางกลุ่มถึงกับมีการเป็นปฏิปักษ์ต่อระเบียบแบบแผน และมุ่งสู่สภาวะแห่งความเป็นเสรีโดยสมบูรณ์ ในแต่ละปัจเจกภาพ

ในแนวความคิดและปฏิบัติ ในสถาปัตยกรรมได้มีการพัฒนาทั้ง function follows form, form follows function และ both form and function are free.

จากพฤติกรรมของสังคมที่มุ่งเสรีภาพในตัวบุคคลเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะและสถาปัตยกรรม ส่วนใหญ่ใช้สติปัญญาความคิดในลักษณะที่มุ่งสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้แก่ตนเองโดยเฉพาะ โดยไม่คำนึงถึงลักษณะร่วมของแต่ละสกุลช่าง หรือของแต่ละยุคแต่ละสมัยดังที่ได้เคยมีมาในอดีต

อีกประการหนึ่ง คือ วิธีการที่นำวัสดุไปใช้เป็นศาสตร์ทางอาคารเป็นไปในลักษณะที่ขาดหลักเกณฑ์ไม่มีการกำหนดขอบข่ายในการใช้ ผู้ออกแบบหรือผู้สร้างสรรค์มีอิสระเสรีเต็มที่ทำให้สังคม–สถาปัตยกรรมขาดแนวทางทั้งในวงการศึกษาและวงการประกอบอาชีพ

การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยในอดีตก่อให้เกิดลักษณะร่วมของแต่ละสกุลช่างวิธีการออกแบบ วิธีการนำวัสดุไปใช้และวิธีการก่อสร้าง มีแบบฉบับและระบบในตัวมันเอง ปราศจากความขัดแย้งกันในรูปลักษณะสถาปัตยกรรม ซึ่งในยุคของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (modern architecture) และยุคหลังสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (post–modern architecture) จะมีผลปรากฏในลักษณะของความขัดแย้งและสับสนระหว่างกันอยู่เสมอ ถึงแม้จะมีการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมร่วมสมัยก็ตาม

สำหรับในประเทศไทย เป็นประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของสังคมกสิกรรมมาแต่ดั้งเดิม ได้เคยประสพความสำเร็จในงานสร้างสรรค์ผลงานที่มีลักษณะของสกุลช่างแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ละสมัยมีการแสดงออกซึ่งความต่อเนื่องในขบวนความคิดที่เป็นหลักการใหญ่ ๆ ได้ โดยไม่มีการขัดแย้งระหว่างกัน

ในสังคมปัจจุบันของประเทศไทย ตั้งแต่เครื่องกล เครื่องจักรกล และวัสดุผลิตในระบบอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาท มีการร่วมกันในด้านเทคนิควิทยาการ ในด้านความคิด และร่วมวัฒนธรรมของการดำรงอยู่และการกินอยู่อาศัยก็ดี ชีวิตและแนวความคิดใหม่ นับวันจะมีความยุ่งยากซับซ้อน มีปัญหา เต็มไปด้วยความสับสน ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เรารับเข้ามาใหม่โดยไม่รู้แหล่งมูลเหตุของความเป็นมาแล้วนำมาพัฒนาและสร้างสรรค์ในบ้านเมืองเรา ผลปรากฏอยู่ทั่วไป มีลักษณะต่าง ๆ ปราศจากความสืบต่อทางขบวนการความคิดของสกุลช่าง แต่จะเป็นการสืบต่อในลักษณะลอกเลียนและบิดเบือน ปราศจากสัจจะในการแสดงออกทางสถาปัตยกรรม ปราศจากการแสดงออกทางสติปัญญาและความเป็นอัจฉริยะ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงภาษาทางสถาปัตยกรรม (architectural language) และความมุ่งหมายในแนวทางการศึกษา (education objectives) จะเห็นได้ว่าเป็นการพูดกันคนละภาษา ฉะนั้น ความขัดแย้งและความสับสนคงต้องดำรงอยู่อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ที่จะสอดคล้องไปด้วยกันได้ก็คงเป็นภาษาประเภทที่เรียกกันว่า "ภาษาตลาด" เท่านั้น

กาลครั้งหนึ่ง เมื่อ ค.ศ. 1961 ในการชุมนุม "State of Art" ซึ่งจัดนำโดย Thomas Creighton, ใน Symposium ครั้งนี้ ผู้ที่เข้าร่วมชุมนุมหลายท่านได้ให้ข้อสังเกตในผลสรุปไว้ดังต่อไปนี้

"I agree that confusion exists today"

– Mies van der Rohe.

"There is no question about the existence of confusion"

– Minoru Yamasaki.

"There is chaotic and critical disorder"

– Craig Elwood.

"Many feel that confusion exists in architecture today; I myself do not feel confused"

– Buckminster Fuller.

ความคิดเห็นของบุคคลสำคัญในวงการสถาปัตยกรรมในการชุมนุมครั้งนั้น เป็นการยืนยันว่าความขัดแย้งและสับสนในสถาปัตยกรรมมีอยู่จริงในท่ามกลางความรู้สึกร่วมกันขั้นพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น

เหตุที่นำมาซึ่งความสับสนเป็นผล เป็นเหตุที่เกิดจากแหล่งข้อมูลที่สับสน ไม่ชัดเจน ไม่แจ่มแจ้ง ในระบบและขบวนการซึ่งก่อให้เกิดวิธีการที่ไร้มาตรฐานปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป

ความขัดแย้งสับสนมักก่อให้เกิดความดื่นเต้น ความเร้าอารมณ์ และความสวยงามที่ปราศจากความดีงามคุณสมบัติเหล่านี้สัมผัสได้ด้วยอารมณ์ แต่จะสัมผัสด้วยปัญญาหาได้ไม่

อย่างไรก็ตาม ความสับสนและผลในลักษณะที่ได้จากความสับสนก็เป็นเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อไป ผลที่ได้รับก็คงเป็นลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเจริญหรือเสื่อม ดีหรือเลวควบคุมไม่ได้ แต่ถ้าเรามีความรู้สึกร่วมกันในการต่อสู้ดิ้นรนต่อการดำรงอยู่เพื่อการสืบต่อของความดีงามเราจะสามารถสร้างแนวทางที่ดีงามในวิวัฒนาการทางสถาบันยกรรมได้ ถึงแม้จะอยู่ใต้กฎธรรมชาติของการเกิดและดับก็ตาม